

Anförande 1 maj 1975
i Kungälv och Göteborg.

Mötesdeltagare:

För 30 år sedan spreds ett glädjebud bland Europas folk. Kriget i Europa var slut. Det nazistiska våldet som lämnat miljoner döda, ohygglig förstörelse, sönderslagna nationer i sina spår, hade betvingats. Freden hade äntligen kommit.

Viljan att för all framtid bannlysa kriget och dess fasor genomsyrade nationer och folk. Återuppbyggnaden ur ruinerna kunde börja. Nedrustningen skulle inledas. En ny världsorganisation för fred och säkerhet skapades.

Men spänningarna och konflikterna fanns kvar.

Snart svepte det kalla krigets isvindar genom världen. Upprustningen tog ånyo fart med alltmer ohyggliga förstörelsemedel. Supermakternas förmåga till ömsesidig förstörelse har hela tiden ökat. De kan förgöra varandra, men endast till priset av sitt eget liv. Det är detta som kallas för terrorbalans.

Men trots bakslagen och konflikterna och den fruktan som lever hos de flesta människor, har en direkt konfrontation mellan de två supermakterna kunnat undvikas. Ansträngningarna att bygga ett säkrare och fredligare Europa har fortsatt. Avspänning är inte längre bara ett talesätt. Den upplevs som en tvingande nödvändighet för att vi skall kunna överleva.

Willy Brandts fredspolitik var den första lysande framgången för denna strävan. Den europeiska säkerhetskonferensen, som nu pågått i två år, har utvecklats till den mest genomgripande och omfattande kartläggningen hittills av de europeiska samhällenas framtida förbindelser. Det är ett mödosamt arbete. Men många betydelsefulla resultat har redan nåtts. Det är ett grundläggande intresse för alla Europas folk att denna konferens snarast leder till framgång.

Avspänningspolitiken intar en central roll i fredssträvandena. Den är en förutsättning för vår egen och alla folks säkerhet. Därför har den vårt helhjärtade stöd.

Det är emellertid viktigt att påpeka att strävan till avspänning mellan de två supermakterna inte får gå ut över andra nationers och folks avgörande intressen. De måste ha möjlighet till förändring - att kasta av sig kolonialismens ok, diktaturens förtryck och samlas

till beslutsam kamp mot sociala orättvisor. Folkens frihetslängtan får aldrig och kan aldrig förkvävas. Reaktionära tendenser till ökat förtryck i öst eller i väst är ett hot mot avspänningen. Det är därför i avspänningens och fredens intresse att de med skärpa påtalas.

Vi har upplevt hur den halvsekelgamla fascismen i Portugal har störtats. För några dagar sedan gick det portugisiska folket till val, de första fria valen på 50 år.

Valresultatet gav klara besked: fascismen hade ingen rot i folket, den byggde enbart på terror och våld. Det portugisiska folket har lyft huvudet i stolthet och förklarat: vi känner förtrycket, vi vill inte veta av diktaturen, den må komma från höger eller från vänster. Vi vill ha demokrati och social rättvisa.

Valet blev en väldig framgång för våra partivänner i Partido Socialista. De har genomfört en hård och slit-sam valkampanj med knappa ekonomiska resurser och en outbyggd organisation, men deras budskap om en socialism i frihet vann gensvar hos folket.

Vi lyckönskar våra vänner i Partido Socialista.

Vårt broderparti är den främsta garanten för en demokratisk socialism i Portugal. Vi kan alla ge vårt stöd till denna strävan genom bidrag till arbetarrörelsens Portugal-insamling.

Den nya regeringen i Portugal har redan gjort en historisk insats. Man har på kort tid avvecklat världens sista stora kolonialvälde. Det är en insats för freden. Nu står man inför uppgiften att med folkets medverkan bygga en demokratisk och framstegsvänlig nation.

Ledaren för befrielseörelsen i Guinea-Bissau, Amilcar Cabral, var vår näre vän. Han mördades av den portugisiska kolonialismens agenter. Kort före sin död sade han på vår partikongress: "Fredens träd kommer att bli utsatt för krigets farliga stormar så länge dess rötter överallt inte/härs av det nationella oberoendets, den ömsesidiga respektens och den mänskliga trygghetens bördiga mylla."

Den lärdom som Cabrals ord uttrycker har för många varit svår att dra.

För 30 år sedan slutade kriget i Europa. För 30 år sedan började kriget i Vietnam.

Det hade inte behövt bli så.

Efter kriget nådde de förtryckta folken ett efter ett sitt nationella oberoende.

Då tändes också i Indokina hoppet om att freden och det nationella oberoendet äntligen var möjligt. Men istället inleddes ett blodigt kolonialkrig som slutade med fransmännens nederlag i Dien Bien Phu 1954.

Genève-överenskommelsen gav ånyo möjligheter till fred. Men istället kom nya inkräktare och en ständig upptrappning av våld och massförstörelse. Idag för 5 år sedan drogs också det neutrala och fredliga Kambodja in i kriget. 1973 slöts Paris-avtalet. Men avtalet tillämpades inte och återigen grusades förhoppningarna om fred. Kriget gick vidare. Idag är äntligen kriget slut.

Det förblir en illusion att tro att man kan möta krav på nationellt oberoende och social rättvisa med våld och militära maktmedel. Man måste känna en djup förtvivlan över att miljoner människors liv skall spillas, så ofattbara lidanden åsamkas, så fruktansvärd förödelse skapas, innan illusionerna brister. Ty det var från början ett omoraliskt och orättfärdigt krig.

Svensk arbetarrörelse tog ställning för de indokinesiska folkens rätt till oberoende. Vi har stött det vietnamesiska folkets befrielsekamp. Vi har verkat för dess rätt att utan främmande inblandning avgöra sin egen framtid, välja sitt eget politiska och ekonomiska system. Vi känner oändlig lättnad över att det ohyggliga dödandet är slut. Vi känner glädje över att de indokinesiska folken vunnit sitt oberoende.

Måtte människorna i dessa sargade länder äntligen få uppleva fred och nå en försoning. När bomberna upphört att falla, när vapnen tystnat, när fångelserna tömts, då finns möjligheten att få slut på skräcken och lidandet och förtrycket. Måtte krafterna nu kunna samlas - med stöd från världens alla håll - till fredlig återuppbyggnad.

Kriget i Indokina har lärt oss att ett folks längtan efter oberoende inte kan förkvävas.

Kriget i Vietnam har också lärt oss att ett land med fri opinionsbildning icke i längden kan föra ett krig som en växande opinion i det egna landet och i världen som helhet upplever som meningslöst och orättfärdigt.

Demokratins idéer blev ett medel att bekämpa kriget. Ty alltjämt gäller att "demokratien får aldrig innebära motstånd mot nationell frihet och social rättvisa. Den

skall vara en väg till människornas frigörelse.

Vi vill inte en framtid där de rika med våldets och förtryckets hjälp skall värna sina privilegier.

Vi vill en värld av jämlikhet där människorna kan leva."

Det finns de som säger att nu har Förenta Staterna mist sin trovärdighet därför att man förlorat i Vietnam. Drar man de rätta slutsatserna kan det vara tvärtom: Nu när detta orimliga krig bringats till ett slut, nu när stödet till korrumperade regimer i området upphört, då har Förenta Staterna möjlighet att äntligen återvinna sin trovärdighet.

I arbetet för internationell solidaritet måste vi delta med all kraft därför att vi djupt upp-
rörs över orättvisorna i världen. Därför att
vår framtid hänger nära samman med andra folks
framtid. Därför att också de rika länderna fort-
farande i hög grad präglas av social otrygghet
och stora klyftor mellan människorna.

Man räknar nu med att arbetslösheten i de rika
länderna uppgår till 15 miljoner människor.
Samtidigt är prisstegringarna större än på
25 år. I många länder minskar produktionen med
en minskad levnadsstandard som följd.

I spåren på de ekonomiska problemen följer
social oro och i många fall också politisk
handlingsförlamning.

Och som alltid är det de fattiga som drabbas,
de som har den sämsta utbildningen, de svarta
i USA, gästarbetarna i Europa.

I vårt land, och i några andra små länder,
har vi haft en annan ekonomisk utveckling.

Produktion och investeringar har stigit.
Arbetslösheten har drivits tillbaka. Syssel-
sättningen har ökat med 180 000 personer de
senaste två åren - 115 000 personer det senaste

året. Nu är 4 miljoner svenskar i arbete. Prisstegringarna har varit alltför stora, men ändå måttliga vid en internationell jämförelse.

Produktionen och realinkomsterna har ökat kraftigt. 1974 ökade realinkomsten med 7 %, den sannolikt största förbättring någonsin på ett år.

Dessa goda resultat kunde vi nå därför att den svenska ekonomin i grunden är stark. Det finns i alla svenska företagen en stor yrkeskunskap och en ökande makt för löntagarna leder också till ett ökat ansvarstagande. Vi har sökt oss fram till sakliga lösningar på de ekonomiska problemen och skapat en handlingskraftig majoritet i riksdagen bakom en fast ekonomisk politik som i första hand varit inriktad på att öka sysselsättningen.

Vi skall glädja oss åt de framsteg vi gjort. Vi skall slå fast att reformpolitiken för social trygghet och utjämning inte - som våra konservativa belackare ständigt påstått - blev någon belastning för ekonomin. Den lade i stället grunden för en stabil ekonomisk utveckling till gagn för alla i samhället.

Men glädjen över framgångarna får inte bli

övermod. Vi vet att vi i hög grad är beroende av den internationella ekonomiska utvecklingen.

Just nu är sysselsättningen högre än någonsin, produktionen är hög. De två-åriga avtal som träffats på arbetsmarknaden är av stor betydelse för vår ekonomi. Men vi vet att en ekonomisk kris i länder med vilka vi har omfattande ekonomiska förbindelser påverkar också vår ekonomiska utveckling. Därför håller vi en hög beredskap. Vi har en planering som gör det möjligt att snabbt sätta in åtgärder för att värna sysselsättningen.

Vi har satt in stimulanser för att göra det möjligt för vår industri att bygga ut, ty det är endast genom en ökad export som vi kan komma till rätta med de besvärande underskott i vår utrikeshandel, som de våldsamma prisstegringarna på olja förde med sig.

Vi har aldrig råd att stå stilla eller ta ett steg tillbaka. Vi måste ständigt förnya det svenska industrisamhället.

Detta har alltid varit arbetarrörelsens linje.

Så var det när fattiga industriarbetare slöt sig samman för att genom solidarisk organisation och med röstsedeln i hand bli herrar över den tekniska och ekonomiska utvecklingen.

Så var det under krisåren på 30-talet. När borgerligheten förklarades i passivitet tog arbetarrörelsen ansvaret, ledde kampen mot massarbetslösheten och återskapade framtids-
tron.

Så var det när vi inledde efterkrigsårens stora satsningar på full sysselsättning, trygghet och social utjämning.

Detta har krävt ett hårt arbete. Styrkan har vi hämtat från sammanhållning och organisation, från den djupa samhörigheten mellan den fackliga rörelsen och socialdemokratin. Drivkraften har varit en aldrig sviktande övertygelse om att det går att forma industrisamhället efter människornas önskningar och behov.

Vi har ständigt stärkts i vår övertygelse om det sociala framstegets möjlighet. Det går att förändra samhället och människors villkor.

Motståndet har kommit från dem som haft privilegier att försvara, som sökt slå vakt om de bestående ekonomiska maktförhållandena.

Motståndet har också kommit från dem som sökt återskapa det förflutna, eller rättare sagt, glimrande skärvor från ett övervunnet fattig-
samhälle. Under intryck av industrisamhällets

många svåra problem har man sökt fly undan det samhälle vi lever i i stället för att konstruktivt förändra det.

Arbetarrörelsen måste hålla blicken riktad framåt. Låt mig ta några exempel:

Vi har utformat vår energipolitik under aktiv medverkan av 10 000-tals människor. De har tillsammans satt sig in i problemen, prövat olika alternativ, redovisat sin syn. De har varit med och format framtidens politik och de har känt ansvaret.

Människorna vet mycket väl att vi måste nedbringa ökningstakten i vår energiförbrukning, att vi måste spara och hushålla för att bemästra energiproblemen.

Men de vet också att tillgång på energi är en avgörande förutsättning för att vi skall kunna bevara och öka vår sysselsättning, för att vi skall kunna värna och fördjupa välfärden.

Från dessa utgångspunkter har vi format en energipolitik som nu ligger på riksdagens bord. Den innebär stram hushållning men utan drastiska nedskärningar som skulle hota sysselsättningen. Den innebär en försiktig utbyggnad av vattenkraft och kärnkraft och en strävan att

hålla tillbaka oljeförbrukningen. Bakom den står en enig partistyreelse och riksdagsgrupp.

De borgerliga står splittrade i energifrågan. Det är inte ovanligt. Men när centerpartiets ledargarnityr uppträder i rask följd efter varandra, varvid den förste säger att man skall plombera de kärnkraftverk som är i drift, den andre säger att man skall förbereda plomberingen och den tredje säger att man inte skall tala om plombering, då kan man i all skonsamhet kosta på sig konstaterandet att man inte tycks ha tänkt igenom problemen särskilt noga. Det understryker hur viktigt det är att arbetarrörelsen har kraften att axla ansvaret.

Samhället kommer inte ifrån ett övergripande ansvar för att värna sysselsättningen och vår industriella utveckling. Näringspolitiken blir ett nödvändigt inslag i arbetet på att utveckla industrisamhället. Man återfaller ständigt på borgerligt håll i talesättet att staten bör hålla sig borta från det ekonomiska livet, att staten är en fara för friheten. Det går lätt att säga när solen skiner, orderböckerna är fulla, vinsterna goda och sysselsättningen hög.

Men när en hel landsända hotas av utarmning därför att sysselsättningen sviktar och privata företag inte ställer upp, då vet människorna att det endast är samhället som kan svara för den solidaritet som kan ge dem deras levebröd. Satsningen på en basindustri i Norrbotten - Stålverk 80 - har hos 10 000-tals människor skapat en ny tillförsikt. Den breda uppslutningen bakom detta projekt var djupt glädjande. Men de senaste veckorna har vi sett illavarslande uttryck för det gamla borgerliga motståndet mot att staten satsar på näringslivets utbyggnad.

Beslutet om Stålverk 80 togs efter ett demokratiskt förfarande och inte i något slutet styrelserum.

År efter år har Statsföretagsvverksamhet diskuterats i riksdagen.

Men debatten har varit något ensidig.

Med ett gökurs regelbundenhet och pliktrohet har moderaterna stått upp och hoat om näringspolitiken och de statliga företagen.

Men är det någon som hört moderaterna stå upp och begära full insyn i de privata företagen?

I Tirfing? I Eriksberg?

Är det någon som hört moderaterna angripa de privata företagens investeringspolitik - eller brist på investeringspolitik?

Därmed kommer jag in på varvsindustrin. Svensk varvsindustri är stor och har hävdat sig väl i den internationella konkurrensen. Den är känslig för den internationella konjunkturons kastningar. Det vet ni här i Göteborg. Ni vet också att motståndet mot ett statligt engagemang i denna bransch har varit stort.

Så var det när det gällde Uddevalla, men det fanns ingen annan väg ur krisen än att samhället tog ett ansvar.

Så var det i Götaverken, men det fanns ingen annan väg ur krisen än att samhället medverkade till en lösning.

Krisen vid Eriksberg är den hittills allvarligaste krisen i den svenska varvsindustrins historia. Den sammanfaller med en period av hård motvind och kris i hela den internationella varvsindustrin och i sjöfartsnäringen.

Låt mig i korta drag slå fast det faktiska läget.

Förlusten på den inneliggande orderstocken uppgår till 500 miljoner kronor. Allt eget kapital är förbrukat. Alla pengar är slut. Med hjälp av moderbolaget Tirfing kan man betala löner, amorteringar och räkningar till utgången av juni. Om inte Tirfing till den statliga varvskommissionen gjort ett åtagande hade Eriksberg redan nu fått inställa betalningarna. Genom sin orderpolitik har Eriksberg i realiteten redan beslutat att minska sysselsättningen med 1 500 människor fram till halvårsskiftet 1976. Man har under en följd av år avstått från nyinvesteringar med påföljd att varvet nu är starkt nedslitet.

Varvskommissionens kritik mot det sätt på vilket varvet skötts är hård, saklig och nedgörande. Det gäller inte minst förhållandet till de anställda.

I det läget finns det för staten bara två huvudlinjer att välja.

Den ena är att säga: detta är ett privat företag. Enligt marknadsekonomins principer har det slagits ut. 1 000-tals människor kommer att bli direkt arbetslösa. Underleverantörerna och deras anställda drabbas hårt. Åt detta finns intet att göra. Den fria marknadshushållningens och kapitalismens spelregler måste följas. Staten skall hålla sig borta.

Den andra huvudlinjen är att säga: detta varv är en stor tillgång och jag menar därmed framför allt dem som där utför sin gärning, de anställda som först varslade om en annalkande kris, som intensivt har deltagit i diskussionen om varvets framtid. Mot dem har vi alla ett ansvar och framför allt, dessa människor är någonting som vi gemensamt kan satsa på.

Nu är situationen förtvivlat svår. Kortsiktigt kan vi skapa förutsättningar för att verksamheten vid varvet skall kunna fortsätta. Staten garanterar Eriksbergs betalningsförmåga till årets slut. Om vissa anspråk mot Eriksberg kan lösas på ett rimligt sätt är staten beredd att ta över ansvaret för Eriksberg fr o m 1 juli 1975.

Samtidigt härmed måste krafterna riktas in på att söka finna en långsiktig lösning av Eriksberg problem. Varvskommisionen arbetar med sikte på att snarast möjligt komma med förslag.

Vi kommer att stå inför svåra och långsiktiga avgöranden, som berör hela den svenska varvindustrins framtid och sysselsättningen för 10 000-tals människor. Dessa avgöranden måste vi träffa i nära samråd med de anställda och samhällets företrädare. Problemen kan endast lösas på det gemensamma ansvarets och solidaritetens

Erfarenheterna från Eriksberg visar hur fel de har som förmenar att de anställda saknar möjlighet till överblick, saknar förmåga att ta ansvar.

Erfarenheterna från Eriksberg bekräftar hur rätt det är

att de anställda fått träda in i styrelserum,
att skyddsombuden fått mer att säga till om,
att de fackliga förtroendemännen fått en stärkt ställning,
att rätt till ledighet för studier införts,
att § 32 skall bort.

Vill vi förnya industrisamhället förblir det för oss en huvudväg att förnya människors villkor i produktionen, att ge dem som arbetar i produktionen insyn, inflytande och bestämmande.

Ännu ett exempel vill jag ge på detta krav till förnyelse.

Vi bär i år som första-maj-märke FN:s symbol för det internationella kvinnoåret. Vi demonstrerar för kvinnornas rätt i samhälle, i arbetsliv och i hemmen.

På en punkt sker en väldig förändring. På fem år har sysselsättningen ökat med 260.000. Av dessa var nära 220.000 kvinnor. För tio år sedan förvärvsarbetade c:a hälften av kvinnorna i åldern 25-54 år. Idag är det nära 3/4. På tio år har skillnaden i förvärvsintensiteten mellan män och kvinnor i dessa åldersgrupper halverats.

Detta medför en väldig förändring i samhället, i livsmönster, i synen på föräldrarnas uppgifter i familjelivet, i kraven på arbetstid och mycket annat.

Den fråga som idag står i centrum för uppmärksamheten är barnomsorgen. Utbyggnaden av daghem och familjedaghem har gått snabbt. Men behoven är väldiga. För 10.000-tals familjer skulle en plats på daghem, fritidshem eller lekskola ge den största och mest eftersökta standardökningen.

Det är idag kommunerna som har ansvaret för den gemensamma barnomsorgen om än med betydande statligt stöd. Nu skall kommunerna inom kort redovisa sina planer för en fortsatt utbyggnad av barnomsorgen. Regeringen har för avsikt att med Kommunförbundet ta upp frågan om en planmässig utbyggnad av barnomsorgen och finansiering av den verksamheten. Detta tillhör idag våra viktigaste samhällsfrågor.

Jag har tagit upp några frågor som berör industrisamhällets förnyelse. Vi socialdemokrater kan icke som centern drömskt blicka tillbaka mot ett svunnet jordbrukssamhälle. Vi kan inte, som moderaterna, begränsa oss till att slå vakt om det bestående, slå vakt om kvardröjande privilegier. Vi måste vidare framåt och gripa oss an med framtidens problem och framtidens möjligheter.

Industrisamhället bygger på arbete. I förslaget till nytt partiprogram sägs:

"Arbetet är grunden för all välfärd och folkets vilja till arbete är nationens viktigaste tillgång. Varje människa har rätt att efter förmåga delta i arbetet. Varje människa har rätt till ett arbete som kan upplevas som meningsfullt. Arbetet måste ingå i ett socialt sammanhang, där arbetets frukter används för att tillfredsställa individuella och gemensamma behov. Därför måste bestämmanderätten över produktionen läggas i hela folkets händer."

Detta är den vardagsnära reformismens väg. Det är demokratins väg. Den avskyr diktatur och elit-tankar. Den bygger på ett förtroende för människors vilja och förmåga att bära upp samhällsordningen.

Det öppna samhället skall vi slå vakt om.

Ibland påminns vi med särskild skärpa om hur viktigt detta är. Nyss fick vi åter uppleva en natt präglad av meningslös terror utförd av primitiva och hänsynslösa våldsverkare. De kallar sig vänster och radikala. Men de är i själen fascister och de gagnar reaktionen och ingen annan. Och de skall inte genom sina meningslösa våldsdåd få oss att svikta i värnet av det som ~~ger~~ våra samhällen egenart: respekten för människors värdighet, toleransen, avskyn mot våldet.

Över det öppna demokratiska samhället skall vi känna stolthet. Om vi säger - vilket är sant - att människor förföljs i diktaturens slutna samhällen, så har vi ingen anledning att ta vid oss av de välförståndigas hyssjande maningar om lämpligt ordval. Och om vi möter kritik skall vi veta att kritiken växer ur rädsla och känsla av underlägsenhet. Ty i diktaturens länder kan man aldrig säga: här lever fria människor i en fri nation.

I Ungdomsförbundets tidning Frihet skrev Nils Karleby på 20-talet följande ord:

"En socialistisk revolution är en långvarig nydaningsprocess, vars kärna är det uppbyggande, outtröttliga arbetet. Det socialistiska samhället skapas icke medelst dekret från ovan; det måste organiskt växa fram i samhällsmedborgarnas arbete.

Ett regeringsdekret blir mera än en lysande såpbubbla först i det ögonblick, då samhällets egna utvecklingstendenser och medborgarnas arbete gjuta innehåll däri."

Så samlas vi åter den 1 maj för att redovisa vår vilja att i fackligt, politiskt samarbete bära ansvar för landets utveckling, för att ge uttryck för vår vision om ett samhälle, präglad av den demokratiska socialismens idéer.